

Терещенко Л.А., Карабаєва І.І. Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, Том 10. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Випуск 33. 2019. С. 214 – 234.*

УДК 159.923.2

Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку

Терещенко Л.А., канд. психол. наук, старший наук. співроб. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України (Київ, Україна)

Карабаєва І.І., канд. психол. наук, старший наук. співроб. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України (Київ, Україна)

Анотація: у статті розкриваються особливості емоційного розвитку дитини на етапі дошкільного дитинства та висвітлюється його значення у становленні дошкільника як особистості. Наголошується на єдності таких сильних регуляторів поведінки дитини, як мотиви й емоції.

Визначено, що найсильніше і найважливіше джерело переживань дитини дошкільного віку – її взаємини з іншими людьми. Доведено, що для нормального психічного розвитку і життєдіяльності дитини-дошкільника має емоційне благополуччя, яке залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників. Виокремлено емоційні порушення у дошкільному віці. Охарактеризовані форми поведінки дітей з депресивними станами у спілкуванні з однолітками.

Ключові слова: емоційний розвиток, емоційна сфера, дошкільний вік, мотиви, потреби, емоційне благополуччя.

Психологические особенности эмоциональной сферы детей дошкольного возраста

Терещенко Л.А., канд. психол. наук, старший наук. сотр. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України (Київ, Україна)

Карабаєва І.І., канд. психол. наук, старший наук. сотр. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України (Київ, Україна)

Аннотация: в статье раскрываются особенности эмоционального развития ребенка на этапе дошкольного детства и определяется его значение

в становлении дошкольника как личности. Отмечается единство таких сильных регуляторов поведения ребенка, как мотивы и эмоции.

Определено, что сильным и важным источником переживаний ребенка дошкольного возраста – его взаимоотношения с другими людьми. Доказано, что для нормального психического развития и жизнедеятельности ребенка-дошкольника имеет эмоциональное благополучие, которое зависит от многих внешних и внутренних факторов. Выделены эмоциональные нарушения в дошкольном возрасте. Охарактеризованы формы поведения детей с депрессивными состояниями в общении со сверстниками.

Ключевые слова: *эмоциональное развитие, эмоциональная сфера, дошкольный возраст, мотивы, потребности, эмоциональное благополучие.*

Psychological features of emotional sphere of children of preschool age

Lyudmyla Tereschenko, Candidate of Psychological Sciences (Ph.D.), Senior Research Officer of G. S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Iryna Karabaeva, Candidate of Psychological Sciences (Ph.D.), Senior Research Officer of G. S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Abstract: *This article discusses the issue of emotional development features of the child at the stage of preschool childhood and highlights its importance in the formation of a preschool child as a person. Much attention is given to the unity of such strong regulators of the child's behavior as motives and emotions.*

The emotional-volitional area of the preschool child is characterized by: the complication of the emotional sphere content; impressions of emotions and feelings; formation of the general emotional background of the child's mental life; changing the expressive side of the emotions and feelings of the child-preschooler. In this age, the "language" of feelings is learned. With the help of looks, signs, facial expressions, smiles, poses, movements, voice intonations, children express their feelings. The preschooler can explain his condition with the help of words; gradually mastering the ability to hold back the violent and sharp expression of feelings, understanding how to behave in a particular situation. Will appears in the child.

The most powerful and the most important source of a preschool age child's experiences is his/her relationship with other people is outlined.

The author argues that for a normal mental development and life of a preschool child, there is an emotional well-being that depends on many external and internal factors. The issue concerning on the emotional disturbances in preschool age. Forms of child behavior with depressive states in communication with peers are described.

Different types of behavior for preschoolers with emotional distress associated with communication difficulties are found out: unbalanced, easily excitable; mostly "easy to brake" with a stable negative attitude to communication; children whose emotional distress is a consequence of individual peculiarities, specifics of their inner world.

In preschoolers, the system of emotions and feelings is still forming. Therefore, it is so important at this age to lay the foundations of positive emotions and feelings, which occupy an important place in the mental development of the child, in preparing for school.

***Key words:** emotional development, emotional sphere, preschool age, motives, needs, emotional well-being.*

Постановка проблеми.

Сьогодні проблема розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку є актуальною як у теоретичному, так і прикладному аспектах. Аналіз психолого-педагогічних досліджень показує, що у емоційному розвитку сучасних дітей спостерігається збільшення негативних проявів, а саме: не вміння відгукуватися на почуття і стан інших, емоційна напруга, стресові стани, афективні реакції, страх, пригнічений настрій, розлади в адекватності емоційного регулювання, невротичні прояви тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

В емоціях і почуттях відображаються безпосередні переживання людиною життєвого змісту предметів і явищ дійсності і супроводжують всі види діяльності і поведінку людини.

Вивчення емоцій дошкільнят в українській психології пов'язана з іменами таких вчених, як І.О. Сікорський, М.Я. Грот, М.М. Ланге, В.В. Зеньківський.

І.О. Сікорський у своїй книзі «Виховання у віці першого дитинства» писав: «Достовірно тільки те, що почуття й афекти з'являються у дітей значно раніше, ніж інші види психічних функцій (наприклад, воля, розум), і в певний час складають найвидатніший бік їх душевного життя».

Психолог і педагог, богослов і філософ В.В. Зеньківський у своїй книзі «Психологія дитинства» відводить емоційним явищам одне з перших місць в розвитку дитини. Емоції, за В.В. Зеньківським, – це, перш за все, сама природність поведінки дитини, безпосередність, грація і свобода [3].

Л.С. Виготський в «Педагогічній психології» писав: «Можна не тільки талановито мислити, а й талановито відчувати».

Говорячи про розвиток емоцій у дошкільному дитинстві, Г.А. Вартамян і Є.С. Петров у роботі «Емоції і поведінка» відзначають, що основні зміни в емоційній сфері у дітей на етапі дошкільного дитинства обумовлені встановленням ієрархії мотивів, появою нових інтересів і потреб.

Мета статті: дати психологічну характеристику емоційної сфери сучасної дитини-дошкільника. Виокремити емоційні порушення у дошкільному віці. Охарактеризувати форми поведінки дітей з депресивними станами у спілкуванні з однолітками.

Основний виклад матеріалу

Інтенсивний розвиток особистості дошкільника визначає глибокі зміни у його емоційній сфері. Якщо у ранньому віці емоції зумовлювались безпосередньо оточуючими впливами, то у дошкільника вони починають опосередковуватись його ставленням до тих чи інших явищ.

Внаслідок появи опосередкованості емоцій, вони стають більш узагальненими, усвідомленими, керованими. Дитина виявляє здатність стримувати небажані емоції, скеровувати їх відповідно до вимог дорослих та до засвоєних норм поведінки. *Головний напрямок розвитку емоційної сфери у дошкільника – це поява здатності керувати афектами, тобто довільність поведінки* [9].

Поступово почуття стають більш раціональними, підпорядковуються мисленню, коли дитина засвоює норми моралі і співвідносить із ними свої

вчинки. Дитина орієнтується на «добре» і «погано», «можна» і «не можна», все частіше «хочу» поступається «потрібно». Стимування дитиною емоцій набуває характеру їх інтеріоризації (згортання зовнішніх проявів).

Почуття дитини-дошкільника поступово втрачають імпульсивність, стають більш глибокими за смисловим змістом. Водночас, дорослий повинен серйозно поставитись до випадків, коли дошкільнику не вдається стримати свої емоції, не ставити при цьому непосильних вимог перед дитиною. Такі імпульсивні емоції свідчать, як правило, про тілесне (органічне) неблагополуччя дитини (погане самопочуття, біль, голод, спрагу тощо), яке слід негайно усунути.

Важливим новим фактом емоційної сфери дошкільника стає переживання з приводу можливої реакції дорослих на його дії та вчинки. Таким чином, емоції дошкільника включаються у внутрішні механізми забезпечення супідрядності мотивів як важливий їх компонент [4].

Суттєво змінюються і зовнішні прояви почуттів дошкільників, які поступово освоюють експресивні форми вираження емоцій – інтонацію, міміку, пантоміміку, жести, пози, рухи, інтонації, усмішки, погляди, оволодівають умінням стримувати бурхливі, різкі емоційні форми вираження. Оволодіння цими виразними засобами, крім того, допомагає дитині глибше усвідомити переживання іншого і засвоїти *«мову» почуттів*, прийняту у суспільстві.

Дошкільнята вже настільки опановують вираження емоцій, що показувана експресія тієї чи іншої емоції зовсім не означає її переживання. У дошкільників з'являється очікування (передбачення) тих чи інших емоцій, що впливає на мотивацію їхньої поведінки й діяльності, вносячи корективи в їхні плани [5].

У дошкільника з'являється співчуття, турбота про близьких людей, почуття обов'язку, взаємодопомоги, чуйності. Дитина вчиться розуміти не тільки свої переживання, але й переживання інших людей. Дошкільник починає розрізняти емоційні стани за їх зовнішнім проявом, за мімікою, жестами, позою. Більш зрозумілими для дітей є базові емоції (радість, гнів, сум, страждання тощо), а не їх відтінки. Дошкільники здатні співчувати

літературному герою, розігрувати і передавати в сюжетно-рольовій грі різноманітні емоційні стани.

Значного прогресу зазнають вищі почуття, як неодмінна ознака особистості. Відбувається зміна їх динаміки і змісту, почуття стають стійкими, набувають більшої глибини. Важливим чинником розвитку таких почуттів є сюжетно-рольові ігри. Починають формуватися вищі почуття – *моральні* (переживання, у яких виявляється ставлення до суспільних подій та їх учасників, до себе – це почуття обов'язку, гордості, самоповаги); *естетичні* (переживання, зумовлені сприйманням і взаємодією з естетичними цінностями); *пізнавальні або праксичні* (переживання, зумовлені пізнавальною діяльністю, її успіхами і невдачами, труднощами здійснення) [9].

Естетичні переживання дитини особливо тісно пов'язані, з одного боку із пізнавальними процесами, зокрема, включення мови в емоційні процеси, що призводить до їх інтелектуалізації, а, з іншого, із етичними уявленнями. Пізнавальна активність дитини забарвлена інтенсивними переживаннями, набуваючи тим самим для дитини особливої цінності.

Відкриваючи нові властивості предметів, знаходячи пояснення для таємничих та незрозумілих явищ природи, дитина переживає захоплення, радість відкриття, здивування і сумнів, що стають надбанням її досвіду на все життя.

Завдяки емоційному супроводу пізнавальна діяльність набуває для дитини самоцінного характеру, вона прагне до її продовження. Відмітною особливістю інтелектуальних емоцій є їх стимулюючий вплив на пізнавальну діяльність. Їх формування у дошкільника сприятливо позначається згодом на етапі шкільного навчання.

Уявлення дитини про красиве й потворне у власній поведінці слугує джерелом етичних почуттів, асоціюючись із добром і злом. У своїх малюнках дитина передає ставлення до позитивних героїв, детально промальовуючи їхнє зображення, користуючись набором кольорів. Злих героїв малює зображає обмеженою кольоровою гамою, у вигляді аморфних образів – це може бути просто чорна пляма чи щось схоже на заплутаний клубок темних ниток [5].

Розвитку емоцій і почуттів сприяють всі види діяльності дитини – трудової, продуктивної, ігрової, а також спілкування з дорослими й однолітками. При цьому, роль емоцій у діяльності дошкільника змінюється. Якщо на попередніх етапах онтогенезу основним орієнтиром для нього була оцінка дорослого, то тепер він може відчувати радість, передбачаючи позитивний результат своєї діяльності і гарний настрій оточуючих. При спільному характері виконання діяльності дошкільниками, дошкільники мають змогу порівнювати свої результати і прагнуть до оригінальності.

У 4-5 років у дитини починає формуватися почуття обов'язку. Моральна свідомість, будучи підставою цього почуття, сприяє розумінню дитиною пред'являються йому вимог, які він співвідносить зі своїми вчинками і вчинками оточуючих однолітків і дорослих. Найбільш яскраво почуття обов'язку демонструється дітьми 6-7 років. Інтенсивний розвиток допитливості сприяє розвитку подиву, радості відкриття [9].

У дошкільному віці поступово розвивається вміння визначати емоційний стан інших людей. А.М. Щетиніна виокремила типи сприйняття емоцій за експресією, які можна розглядати і як рівні розвитку цього вміння.

- *Довербальний тип.* Емоція не позначається словами, її впізнання виявляється через встановлення дітьми відповідності виразу обличчя характеру конкретної ситуації («він, напевно, мультик дивиться»).

- *Дифузно-аморфний тип.* Діти називають емоцію, але сприймають її поверхово, нечітко («веселий», «подивився й довідався, що він сумує»). Складові елементи еталона емоції ще не диференційовані.

- *Дифузно-локальний тип.* Сприймаючи вираження емоції глобально й поверхнево, діти починають вирізняти окремих, часто одиничний елемент експресії (здебільшого – очі).

- *Аналітичний тип.* Емоцію розпізнають завдяки виокремленню елементів експресії. Переважно діти опираються на вираз обличчя, а не позу.

- *Синтетичний тип.* Це вже не глобальне й поверхове сприйняття емоцій, а цілісне, узагальнене («зла вона, тому що вся зла»).

- *Аналітико-синтетичний тип.* Діти виокремлюють елементи експресії й узагальнюють їх («вона весела, у неї все обличчя таке – очі веселі й рот») [4].

Для більшої частини 5-6-річних дітей стає доступним визначення емоцій іншої людини за її мовою. Затримка в розвитку цього вміння відбувається у дітей з неблагополучних сімей, коли у дитини формуються стабільні негативні емоційні переживання (тривога, почуття меншовартості тощо). Це призводить до зниження контактів у спілкуванні й, як наслідок, до недостатнього досвіду в сприйнятті емоцій інших. У цих дітей недостатньо розвинена й емпатія.

У дошкільному віці (6-7 років) виникають дружні стосунки між дітьми, хоча чіткого розуміння дружби ще немає, поняття довірливих відносин і взаємності для дітей цього віку занадто складні.

До кінця дошкільного віку дитина вчиться таким емоціям і почуттям, які допомагають їй встановлювати продуктивні стосунки зі своїми однолітками і з дорослими.

У дитини формуються основи відповідального ставлення до результатів своїх дій і вчинків. Дитина шести-семи років здатна розуміти моральний сенс відповідальності [2].

У старшому дошкільному віці розвивається *емоційно-позитивне ставлення дитини до самої себе*, яке лежить в основі структури самосвідомості особистості кожної дитини, орієнтує її на домагання відповідати позитивному етичному еталону. Коли потреба відповідати позитивному еталону поведінки у дошкільника набуває особистісного смислу, у дитини з'являється відповідальність як риса особистості. Шести-семирічна дитина в ситуації взаємостосунків з добре знайомими однолітками може самостійно вибирати способи правильної поведінки, відстоювати свою думку, брати на себе відповідальність за свою позицію і чинити опір провокуючому впливу однолітків.

Дитина потребує доброзичливого контролю і позитивної оцінки дорослого. Правильна поведінка в присутності дорослого – перший етап морального розвитку поведінки дитини. І хоча потреба вести себе за правилами

і набуває особистісного смислу для дитини, її почуття відповідальності найкращим чином розкривається в присутності дорослого [4].

Емоції і почуття дитини-дошкільника пов'язані з її внутрішнім світом і різними соціальними ситуаціями, внаслідок порушення яких (зміна режиму, способу життя тощо) у неї може виникнути стресовий стан, афективні реакції, тривожність, страхи. Це призводить до негативного самопочуття дитини, тобто її емоційного неблагополуччя.

Найсильніше і найважливіше джерело переживань дитини-дошкільника – її взаємини з іншими людьми. Якщо дорослі уважні до дитини, поважають її як особистість, то дитина переживає *емоційне благополуччя* – почуття впевненості, захищеності, яке сприяє нормальному розвитку особистості дитини, виробленню у неї позитивних якостей, доброзичливого ставлення до людей. Ставлення до дитини дорослого викликає у неї відповідні почуття – радість, гордість, співчуття, страх, образу, гнів, заздрість тощо [7].

На розвиток емоцій і почуттів дошкільників впливають психічні стани і кризи особистості. Якщо нові потреби, що з'явилися наприкінці кожного етапу, не задовольняються або придушуються, у дошкільника починає формуватися стан фрустрації, який проявляється як агресія (активний стан – гнів люті), або як депресія (пасивний стан).

Коли дитина уявляє себе у важких ситуаціях або просто малює страшні сни – це сигнал про її емоційне неблагополуччя. Цей стан пов'язаний з труднощами у спілкуванні й може провокувати різні типи поведінки, відповідно до яких дітей поділяють на такі групи:

- неврівноважені, легко збудливі;
- переважно «легко гальмівні» зі стійким негативним ставленням до спілкування;
- діти, чиє емоційне неблагополуччя є наслідком індивідуальних особливостей, специфіки їхнього внутрішнього світу [4].

Невиправдане суворе ставлення дорослого, неадекватні засоби виховання перенапружують нервову систему дитини і створюють сприятливу основу для появи страхів.

Негативні емоційні прояви у дітей можуть існувати у двох типах поведінки – з переважанням станів збудження або пригнічення.

До першої групи за типом поведінки належать діти, в яких переважають стани збудження. Такі діти характеризуються нестриманістю і дратівливістю. Вони схильні до захоплення різними видами діяльності, проте її продуктивність швидко знижується. **Раптові негативні емоції** – спалахи гніву, образи – можуть виникати як з вагомих причини, так і з незначних. Утім вони згасають так само швидко, як і виникають. Афективні прояви часто спричиняють негативне сприйняття дитиною думок і вимог інших людей.

Цей тип поведінки дошкільника зумовлює негативні реакції дорослих та однолітків. **Дитині приписують характеристики** на кшталт: «усім заважає», «завжди злий», «непосидючий» тощо. Це принижує її, викликає образу. Дитина усвідомлює, що вона «не така, як усі». Тому стає невпевненою, тривожною, відчувається непотрібною, незначимою для батьків. Такі негативні емоційні прояви діти часто ховають за маскою зарозумілості й пихатості.

Емоційні порушення у дошкільному віці (за Г. Бреславом):

- відсутність емоційної децентрації – дитина не здатна співпереживати ні в реальній ситуації, ні під час прослуховування літературних творів;
- відсутність емоційної синтонії – дитина не здатна відгукуватися на емоційний стан іншої людини, насамперед близької або симпатичної;
- відсутність емоційної саморегуляції – дитина не відчуває провини, пов'язаної з новим етапом самосвідомості («Це я зробив») і здатністю емоційно «повертатися в минуле» [1].

Російська дослідниця Г. Урунтаєва визначила форми поведінки, які проявляють неврівноважені легко збудливі діти під час спілкування з однолітками:

- нестримність емоцій, що може стати причиною дезорганізації діяльності дитини;
- схильність до афективних проявів під час конфліктів — спалахи гніву, образи, що супроводжуються плачем, грубістю та бійками;

- вегетативні зміни — почервоніння шкіри, посилення потовиділення тощо;
- здатність швидко збуджуватися, а відтак швидко заспокоюватися [8].

Друга група за типом поведінки – це діти, які здебільшого перебувають у пригніченому стані з депресивними проявами. Такі діти не можуть вільно, як їхні однолітки, висловлювати свої переживання та почуття. Вони **невпевнені та непослідовні в діях** і вчинках. Їм доволі складно забути образу, захистити себе, оперативно почати й завершити справу, переключитися з однієї на другу.

Через швидку стомлюваність дитина може неефективно виконувати ту чи ту діяльність. Це призводить до зниження самооцінки, появи відчуття незахищеності та тривожності. Виникає **гостра потреба у визнанні й увазі**. Часто ця гіпертрофована потреба провокує підвищену образливість і злопам'ятність.

Вразливість, імпресивність таких дітей на тлі емоційних розладів спричиняють формування амбівалентності потреби у спілкуванні. Тобто, прагнучи до спілкування з однолітками, спільної діяльності з вихователем, дитина, навпаки, виявляє замкнутість.

За Г. Урунтаєвою, діти з депресивними станами мають такі форми поведінки у **спілкуванні** з однолітками, як-от:

- стійке негативне ставлення до спілкування, злопам'ятність;
- стриманість, відлюдькуватість, уникання спілкування;
- емоційне неблагополуччя, яке часто проявляється як небажання відвідувати дитячий садок, незадоволеність взаєминами з вихователем або однолітками;
- вразливість, яка часто спричиняє внутрішній конфлікт [8].

Якщо не вживати корекційних заходів, може порушитися нормальний розвиток особистості. Зокрема, в дитини може сформуватися стійка негативна позиція щодо взаємин з іншими людьми.

Висновки.

Отже, ключовими моментами емоційного розвитку дитини дошкільного віку є:

1. Освоєння соціальних форм вираження емоцій.
2. Формування почуття обов'язку.
3. Збагачення змісту емоцій, формування вищих почуттів: моральних, естетичних та інтелектуальних.
4. Посилення стимулюючої (або гальмівної) ролі почуттів у поведінці дитини. Вони стають внутрішніми мотиваторами і регуляторами вчинків.
5. Внаслідок появи опосередкованості емоцій і завдяки появі другий сигнальній системі (розвитку мови), почуття узагальнюються, усвідомлюються, дитина втрачає свою безпосередність, наївність, з'являється здатність стримувати зовнішній прояв своїх переживань, приховувати їх, керувати ними.
6. Емоції є показником загального стану дитини, її психічного і фізичного самопочуття.
7. Порушення емоційного благополуччя дошкільника приводить до емоційних порушень у дошкільному віці.

Список використаних джерел

1. Бреслав Г.М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: норма и отклонения. Москва: Педагогика, 1990. 144 с.
2. Даніліна Т.А. У світі дитячих емоцій. Москва.: Айрис-пресс, 2007. 160 с.
3. Зеньковський В. В. Психология детства. Москва, 1998. 378 с.
4. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія: навч. посіб. для самостійної роботи студента /Київ.: Академвидав, 2011. 376 с.
5. Кошелева А.Д. Емоційний розвиток дошкільнят. Москва, 2003. 176 с.
6. Руководство практического психолога: Психическое здоровье детей и подростков в контексте психологической службы: учеб. пособие / ред. И.В. Дубровина. 2-е изд. Москва: Академия, 1997. 176 с.
7. Кулачківська С.Є., Ладивір С.О., Піроженко Т.О. Сьогодні

майбутнього школяра: методичні рекомендації. Київ, 1998. 88 с.

8. Урунтаева Г.А. Дошкольная психология. Москва: Изд. центр «Академия», 1997. С. 244 – 264.

9. Широкова Г.А. Развитие эмоций та почуттів у дітей дошкільного віку. Ростов н /Д: Фенікс, 2005. 304 с.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Breslav H.M. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: норма у отклонения. Москва: Педагогика, 1990. 144 с.

2. Danilina T.A. U sviti dytiachykh emotsii. Moskva.: Airys-press, 2007. 160 s.

3. Zenkovskiy V. V. Psykholohiya detstva. Moskva, 1998. 378 s.

4. Pavelkiv R.V., Tsyhypalo O.P. Dytiacha psykholohiia: navch. posib. dlia samostiinoi roboty studenta /Kyiv.: Akademvydav, 2011. 376 s.

5. Kosheleva A.D. Emotsiinyi rozvytok doshkilniat. Moskva, 2003. 176 s.

6. Rukovodstvo praktycheskoho psykholoha: Psykhycheskoe zdorove detei y podrostkov v kontekste psykholohycheskoi sluzhby: ucheb. posobyе / red. Y.V. Dubrovyna. 2-e yzd. Moskva: Akademyia, 1997. 176 s.

7. Kulachkivska S.Ie., Ladyvir S.O., Pirozhenko T.O. Sohodennia maibutnoho shkoliara: metodychni rekomendatsii. Kyiv, 1998. 88 s.

8. Uruntaeva H.A. Doshkolnaia psykholohiya. Moskva: Yzd. tsentr «Akademyia», 1997. S. 244 – 264.

9. Shyrokova H.A. Rozvytok emotsii ta pochuttiv u ditei doshkilnoho viku. Rostov n /D: Feniks, 2005. 304 s.

Реферат

Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку

Анотація: у статті розкриваються особливості емоційного розвитку дитини на етапі дошкільного дитинства та висвітлюється його значення у становленні дошкільника як особистості. Наголошується на єдності таких сильних регуляторів поведінки дитини, як мотиви й емоції.

Емоційно-вольова сфера дошкільника характеризується: ускладненням змісту емоційної сфери; імпресивністю емоцій і почуттів; формуванням загального емоційного фону психічного життя дитини; зміною експресивної сторони емоцій і почуттів дитини-дошкільника. У цьому віці засвоюється «мова» почуттів. За допомогою поглядів, жестів, міміки, посмішок, пози, рухів, інтонацій голосу діти висловлюють свої переживання. Дошкільник може з допомогою слів пояснити свій стан; поступово оволодіває вмінням стримувати бурхливе та різке вираження почуттів, розуміючи, як потрібно себе вести у певній ситуації. У дитини з'являється воля.

Визначено, що найсильніше і найважливіше джерело переживань дитини дошкільного віку – її взаємини з іншими людьми.

Доведено, що для нормального психічного розвитку і життєдіяльності дитини-дошкільника має емоційне благополуччя, яке залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників. Виокремлено емоційні порушення у дошкільному віці. Охарактеризовані форми поведінки дітей з депресивними станами у спілкуванні з однолітками.

Визначено різні типи поведінки дошкільників з емоційним неблагополуччям, пов'язане з труднощами у спілкуванні: неврівноважені, легко збудливі; переважно «легко гальмівні» зі стійким негативним ставленням до спілкування; діти, чиє емоційне неблагополуччя є наслідком індивідуальних особливостей, специфіки їхнього внутрішнього світу.

У дошкільників система емоцій і почуттів ще тільки формується. Тому так важливо саме в цьому віці закласти основи позитивних емоцій і почуттів, які посідають важливе місце у психічному розвитку дитини, у підготовці її до школи.

Ключові слова: емоційний розвиток, емоційна сфера, дошкільний вік, мотиви, потреби, емоційне благополуччя.